

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลังและสภาพทั่วไปของปัญหา

อาจกล่าวได้ว่า เมื่อพิจารณาถึงสภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองโดยทั่วไปแล้ว ประเทศไทยยังคงจัดอยู่ในสถานะประเทศกำลังพัฒนา (developing country) แม้ว่าในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา มีปรากฏการณ์ที่แสดงว่าประเทศไทยประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจจนเป็นที่กล่าวกันว่าประเทศกำลังจะกลายเป็นนิคส์หรือประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (Newly Industrialized Country) แต่กระนั้นก็ตาม อาจมีข้อโต้แย้งในคำกล่าวเช่นนั้นหากนำเอาคุณสมบัติของการเป็นนิคส์¹ มาพิจารณาเปรียบเทียบอย่างถ่องแท้

¹ อำนวย วีรวรรณ ประธานกรรมการบริหารธนาคารกรุงเทพ จำกัด กล่าวถึงคุณสมบัติสำหรับวัดความเป็นนิคส์ NICS มีอยู่ 8 ประการ คือ

1. ความเจริญทางด้านเศรษฐกิจเร็วเฉลี่ย 8-9 %
2. ผลผลิตเฉลี่ย/คน อยู่ในระดับสูง 3,000-5,000 ดอลลาร์สหรัฐ
3. การกระจายรายได้เป็นธรรมแตกต่างกัน 5 : 1
4. อุตสาหกรรมมีฐานกว้าง มีความลึก มี Value Added สูง
5. การค้าเกินดุล หรือ เกินดุลบัญชีเดินสะพัด
6. หนี้ต่างประเทศต่ำ หรือ ไม่มี หรือมีแนวโน้มลดลง และเงินสำรองสูง
7. มีทรัพยากรคนที่สามารถ หรือ productivity สูง
8. การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ

และได้เปรียบเทียบการเป็น NICS โดยการให้คะแนนเต็ม 80 คะแนน และวัดกับประเทศไทย ปรากฏว่า ผลรวมคะแนนของไทยได้ 42 คะแนน หรือร้อยละ 51 ของ NICS อ้างถึงใน พ.อ.จารุภัทร เรืองสุวรรณ "แนวการสร้างนโยบายธุรกิจเพื่อผลประโยชน์แห่งชาติ" เอกสารประกอบการชี้แจงการถกแถลง, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร (อค์สำเนา),
หน้า 5.

สำหรับสภาพทางการเมืองนั้น แม้ว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ตั้งแต่วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบันนับเป็นเวลา 5 ทศวรรษแล้วก็ตาม แต่พัฒนาการทางการเมืองตามครรลองของระบอบประชาธิปไตยนั้น กล่าวได้ว่าเป็นไปแบบลุ่มลุกคลุกคลาน ขาดความต่อเนื่อง เพราะว่าวนเวียนอยู่ในสภาพที่เรียกว่า "วงจรอุบาทว์" (vicious cycle of politics) สภาพวงจรอุบาทว์ทางการเมืองมีลักษณะคือ หลังจากที่มิประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ก็มีการเคลื่อนไหวของนักการเมือง มีการเลือกตั้ง มีรัฐสภา ต่อจากนั้นก็มีการวิฤตการณ์ทางการเมือง ซึ่งก่อให้เกิดการปฏิวัติรัฐประหารแล้วก็มีการยกเลิกรัฐธรรมนูญ เพื่อให้มีการร่างรัฐธรรมนูญใหม่ รูปแบบของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเช่นนี้เกิดขึ้นซ้ำ ๆ ซาก ๆ ตลอดระยะเวลาทำลึบกว่า 70 ปีที่ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็น "ระบอบประชาธิปไตย"²

สภาพการพัฒนารวมทางการเมือง เช่นที่กล่าวมานี้ มีส่วนสำคัญทำให้สถาบันทางการเมืองต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของโครงสร้างระบอบประชาธิปไตย เช่น สถาบันนิติบัญญัติ สถาบันพรรคการเมือง สถาบันกลุ่มผลประโยชน์ ฯลฯ ขาดการพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง บางสถาบัน เช่น สถาบันพรรคการเมือง มีสภาพอ่อนแอ เพราะไม่มีโอกาสพัฒนาให้มีความเข้มแข็ง* จนแทบกล่าวได้ว่าขาดความเป็นสถาบัน (institutionalization) ไปแล้ว สำหรับสถาบันกลุ่มผลประโยชน์ (interest group) นั้น ด้วยเหตุที่ลักษณะของสังคมไทยเป็นสังคมที่มีการรวมตัวกันแบบหลวม ๆ (a loosely-structured system) และการเกิดสมาคมหรือกลุ่มอย่างเป็นทางการเป็นอิสระในสังคมไทยตั้งแต่เดิม มักจะถูกเพ่งเล็งว่าเป็นการม่อนทำลายสังคม

²

ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ปัญหาการพัฒนารวมทางการเมืองไทย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 1.

*

เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำการปฏิวัติเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 ได้ประกาศยกเลิกและห้ามการเคลื่อนไหวของพรรคการเมืองเป็นเวลาถึง 10 ปี

และบ้านเมือง³ โดยเฉพาะการที่กลุ่มผลประโยชน์จะมีบทบาทในทางการเมือง เพื่อที่จะปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มหรือ เพื่อแสดงอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐอย่างทีกลุ่มผลประโยชน์กระทำอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา นั้นถือว่าเป็นสิ่งต้องห้าม โดยรัฐออกกฎหมายควบคุมมิให้สมาคมซึ่งเป็นสถาบันของกลุ่มผลประโยชน์ใด ๆ ดำเนินการในทางการเมือง* สิ่งนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าสาเหตุอย่างหนึ่งที่กลุ่มผลประโยชน์ของไทยอ่อนแอ เป็นเพราะอำนาจทางการเมืองบังคับและตีกรอบจำกัดการพัฒนาของกลุ่มไว้มากกว่าที่จะเป็นเพราะอิทธิพลของความสัมพันธ์แบบนาย-ลูกน้อง⁴ (patron-client relationship) ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของสังคมไทยที่มีรากฐานมาจากระบอบไพร่แต่โบราณที่ทำให้คนไทยทุกคนต้องสังกัดมูลนาย และความสัมพันธ์ของคนในสังคมซึ่งมีลักษณะเป็นทางตั้ง⁵ ดังนั้น ลักษณะสถาบันกลุ่มผลประโยชน์ของไทยในช่วงสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งก่อนเหตุการณ์ทางการเมืองเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 จึงมีลักษณะดังที่ เวเนเดล บลังชาร์ด (Wendell Blanchard) สรุปไว้ว่า⁶

³ มนตรี เจนวิทย์การ, "สังคมวิทยาการเมือง : การศึกษารัฐศาสตร์แนวกลุ่ม," เอกสารการสอนชุดวิชา หลักและวิธีการศึกษาทางรัฐศาสตร์ (สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2531), หน้า 521.

* ในมาตรา 23 ของพระราชบัญญัติสมาคมการค้า พ.ศ. 2509 มีบทบัญญัติห้ามสมาคมการค้าดำเนินการในทางการเมือง

⁴ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ปัญหาการพัฒนาการเมืองไทย, หน้า 139.

⁵ มนตรี เจนวิทย์การ, "สังคมวิทยาการเมือง : การศึกษารัฐศาสตร์แนวกลุ่ม," เอกสารการสอนชุดวิชาหลักและวิธีการศึกษาทางรัฐศาสตร์. หน้า 538.

⁶ Wendel Blanchard, Thailand : Its People, Its Society, Its Culture, (New Haven, Conn.: Human Relation Area File, Inc., 1985), p. 145. อ้างถึงใน สุณี ไรจน์ชรีน, "สถาบันธุรกิจไทยกับบทบาททางการเมือง : ศึกษากรณีความเข้าใจบทบาททางการเมืองของคนเองของผู้นำสถาบันธุรกิจ" (สารนิพนธ์ปริญญารัฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525), หน้า 3.

ในประเทศไทย สมาคมหรือกลุ่มเอกชนต่าง ๆ ยังมี
ความสำคัญอย่างมาก ไม่มีกลุ่มใดที่จะมีอิทธิพลหรือมีพลัง
มากพอที่จะโน้มน้าวรัฐบาลให้ปฏิบัติตามความต้องการที่
กลุ่มของตนประสงค์ได้ และไม่มีกลุ่มใดที่จะมีพลังพอใน
การก่อให้เกิดประชามติ

ฉะนั้น จึงมองเห็นเด่นชัดว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่ปราศจากดุลอำนาจต่อรอง
ระหว่างกลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มอาชีพต่าง ๆ อาทิ กลุ่มผู้บริหาร กลุ่มนักธุรกิจ กลุ่ม
นักวิชาชีพ กลุ่มกรรมการโรงงาน และกลุ่มชาวไร่ชาวนา และกระบวนการตัดสินใจ
กำหนดนโยบายของรัฐมิได้มีพื้นฐานมาจากการรวบรวมและการแสดงออกซึ่งผลประโยชน์
ของ groups ต่าง ๆ ภายในสังคม⁷

ในการกล่าวถึงความ เป็นมาของกลุ่มผลประโยชน์ของไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่ม
นักธุรกิจนั้น จำเป็นต้องกล่าวอ้างถึงนักธุรกิจชาวจีน เพื่อให้มองเห็นภาพรวมของแนวทาง
การต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มผลประโยชน์ทางธุรกิจในช่วงสมัยที่ผ่านมา ทั้งนี้ เพราะ
นักธุรกิจของไทยส่วนใหญ่เป็นคนจีนหรือมีเชื้อสายจีน ทำให้นักธุรกิจเหล่านี้ไม่สามารถมี
บทบาททางการเมืองได้ ไม่ว่าจะ เป็นรูปการตั้งกลุ่มทางการเมืองเพื่อต่อสู้เพื่อผลประโยชน์

⁷ John L.S. Girling, Thailand : Society and Politics (Ithaca,
New York : Cornell University Press, 1981), อ้างถึงใน สุกิจ เจริญรัตนกุล,
"การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในประเทศไทยในทางการเมืองและสังคม," การเมืองการ
บริหารราชการไทย : รวมบทความนักวิชาการชาวต่างประเทศ ภาคหนึ่ง ลักษณะพื้นฐานทาง
วัฒนธรรม-สังคม-เศรษฐกิจ, สุกิจ เจริญรัตนกุล, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : สำนัก
พิมพ์โอเดียนสโตร์, 2529), หน้า 77.

ของคนหรือการเข้าไปยุ่งเกี่ยวสนับสนุนพรรคการเมือง⁸ ที่เป็นเช่นนี้เพราะผู้มีอำนาจใน
 ทางการเมืองในช่วงสมัยก่อนและหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีนโยบายชาตินิยม จึงได้มี
 มาตรการต่อต้านชาวจีนซึ่งครอบงำธุรกิจส่วนใหญ่ของประเทศ เช่นการกำหนดให้มีการ
 สงวนอาชีพบางประการให้กับคนไทย การจัดตั้งรัฐวิสาหกิจขึ้นเพื่อ "คาน" การครอบงำ
 ธุรกิจของชาวจีน⁹ อีกทั้งการดำเนินกิจกรรมบางอย่างที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นใจในการ
 ดำเนินธุรกิจของชาวจีน เป็นต้นว่า ไม่มีใครล่วงรู้ได้เลยว่า เมื่อใดธุรกิจของคุณจะถูก
 คำสั่งของรัฐให้หยุดดำเนินการ เมื่อใดสัญญาเช่าอาคารหรือที่ดิน เพื่อกิจการค้าของคุณจะ
 ถูกสั่งระงับ และเมื่อใดธุรกิจของคุณจะถูกเจ้าหน้าที่ฝ่ายภาษีของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจ
 เข้ามาตรวจค้นตั้งข้อหากระทำผิด¹⁰

อย่างไรก็ดี ภาวะความล้มเหลวในการบริหารรัฐวิสาหกิจอันเนื่องมาจากกลยุทธ์
 ทางการบริหารที่ไร้ประสิทธิภาพของผู้บริหารที่มีภูมิหลังและวัฒนธรรมแบบข้าราชการซึ่งไม่
 เหมาะสมในการดำเนินธุรกิจ อีกทั้งผลประโยชน์ที่ทั้งสองฝ่ายคือ ผู้มีอำนาจทางการเมือง
 กับกลุ่มนักธุรกิจชาวจีนต่างต้องสูญเสียไปจากที่เคยมีในช่วงที่มีความร่วมมือกันแบบมีหุ้นส่วน
 ร่วมกันก่อนหน้านี้ ซึ่งผลพวงจากภาวะเช่นนี้ย่อมไม่เป็นผลดีต่อทั้งสองฝ่าย ดังนั้นจึงเป็น
 เหตุให้เกิดการประนีประนอมกันขึ้น ซึ่งต่อมากลายมาเป็นพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีอำนาจ

⁸ สุจิต บุญบงการ, การพัฒนาการเมืองไทย : ปฏิสัมพันธ์ระหว่างทหาร สถาบัน
 ทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531, หน้า 203.

⁹ เรื่องเดียวกัน

¹⁰ William Skinner, Leadership and Power in the Chinese
 Community of Thailand (Ithaca, New York : Cornell University Press,
 1958), p. 177. อ้างถึงใน สุกิจ เจริญรัตนกุล, "การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจใน
 ประเทศไทย นัยทางการเมืองและสังคม, การเมือง-การบริหารราชการไทย : รวมบทความ
 นักวิชาการชาวต่างประเทศ ภาคหนึ่ง ลักษณะพื้นฐานทางวัฒนธรรม-สังคม-เศรษฐกิจ, หน้า 83.

ทางการเมืองกับนักธุรกิจชาวจีน ซึ่งมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ ประการแรก พ่อค้า นักธุรกิจชั้นนำชาวจีนตระหนักดีว่า คณะกรรมการบริษัทขนาดใหญ่ควรประกอบไปด้วยเจ้าหน้าที่ระดับสูงของรัฐและผู้นำคนไทยบางคนที่มีเส้นสายวงในดีเป็นพิเศษ ประการที่สอง บริษัทขนาดใหญ่ที่ตั้งขึ้นภายหลังรัฐประหารปี พ.ศ. 2494 มักเป็นบริษัทที่มีคนไทยและคนจีนถือหุ้นร่วมกัน พ่อค้าชาวจีนคือผู้ลงทุนและอำนวยความสะดวกการบริหาร เจ้าหน้าที่ระดับสูงของรัฐซึ่งเป็นคนไทยคือผู้ทำหน้าที่ให้ความคุ้มครองและอำนวยความสะดวก ประการที่สาม หน่วยงานรัฐวิสาหกิจและสถาบันการเงินบางแห่งของรัฐได้แต่งตั้งนักธุรกิจชั้นนำบางคนให้ดำรงตำแหน่งเป็นกรรมการ ทั้งนี้เพื่อหวังที่จะอาศัยทักษะและไหวพริบทางการค้าของนักธุรกิจชาวจีนเหล่านี้ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการบริหารงานของรัฐวิสาหกิจ¹¹

ที่กล่าวไปแล้วนั้นสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของนักธุรกิจชาวจีนในช่วงสมัยก่อนการปฏิวัติของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งอาจกล่าวสรุปได้ว่า บทบาททางการเมืองของนักธุรกิจในแง่ของการแสดงออกซึ่งผลประโยชน์ (interest articulation) ตามวิถีทางในระบบประชาธิปไตย ได้ถูกปิดกั้นโดยสิ้นเชิง อันเนื่องมาจากผู้นำทางการเมืองในสมัยนั้นได้นำเอาลัทธิชาตินิยมมาใช้รวมทั้งมาตรการที่คานอำนาจทางเศรษฐกิจของนักธุรกิจชาวจีน ทางออกของนักธุรกิจชาวจีนที่ต้องแสวงหาเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนจึงอาศัยช่องว่างที่เปิดให้คือการอาศัยอำนาจเบ็ดเสร็จจากเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้มีอำนาจทางการเมืองด้วยการให้การอุดหนุนทางการเงิน เพื่อเสริมฐานทางเศรษฐกิจให้มีพลังอำนาจฐานอำนาจทางการเมือง โดยที่ฝ่ายนักธุรกิจชาวจีนได้รับการคุ้มครองในการดำเนินธุรกิจของตน เป็นการตอบแทน ส่วนการที่จะหันไปพึ่งพาพรรคการเมืองซึ่งในระบบประชาธิปไตยถือว่าเป็นโครงสร้างสำคัญในการทำหน้าที่รวบรวมผลประโยชน์ (interest aggregation) เพื่อกำหนดเป็นทางเลือกในการกำหนดนโยบาย (policy alternatives) อันเป็นลักษณะที่ปรากฏในประเทศตะวันตกที่ปกครองในระบบประชาธิปไตย เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ เป็นต้น ซึ่งกลุ่มผลประโยชน์จะใช้พรรคการเมืองเป็นเครื่องมือสำคัญในการต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มตน แต่ด้วยเหตุที่พรรคการเมืองไทยมีลักษณะพิเศษที่ยังไม่เข้าหลักเกณฑ์ของพรรคการเมืองทั่วไปมากนัก ลักษณะดัง

กล่าวคือ¹²

1. พรรคการเมืองไทยมิได้เกิดจากการพัฒนาความรู้สำนึกในหน้าที่พลเมืองในระบบประชาธิปไตยของประชาชน (political consciousness) แต่เกิดจากการรวมตัวของบุคคลไม่กี่คนแล้วไปชักเยียดให้ประชาชนตัดสินใจ

2. พรรคการเมืองไทยส่วนใหญ่ยังขาดอุดมการณ์และมีทิศทางในการดำเนินงานยังไม่ชัดเจนพอ

3. พรรคการเมืองไทยเป็นจำนวนมากที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อสนับสนุนบุคคลที่เป็นผู้นำบารมีชน (charismatic leader) หรือ "เจ้านาย" ของตน

4. พรรคการเมืองไทยมิได้มีวิวัฒนาการมาจากกลุ่มผลประโยชน์ เหมือนกับพรรคการเมืองในประเทศประชาธิปไตย จึงทำให้ขาดฐานสนับสนุนจากประชาชนและกลุ่มผลประโยชน์

5. พรรคการเมืองไทยยังมีระเบียบวินัยที่หย่อนยาน

การที่พรรคการเมืองไทยมีลักษณะเช่นนี้ กอปรกับสภาพทางการเมืองไม่อำนวยอันเนื่องมาจากระบอบอำมาตยาธิปไตย (bureaucratic polity) ซึ่งระบบนี้ ริกส์ (Riggs) ชี้ให้เห็นว่าในระบบการเมืองที่ข้าราชการมีอำนาจการเมืองนั้น นักการเมืองที่เป็นข้าราชการมีวิธีป้องกันไม่ให้กลุ่มนักธุรกิจเข้ามามีบทบาททางการเมืองด้วยการควบคุมกวดขันการดำเนินการธุรกิจอย่างละเอียดรัดกุม มีระบบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ มากมาย¹³ ดังนั้นจึงไม่เกิดประโยชน์อะไรที่นักธุรกิจชาวจีนในขณะนั้นใช้พรรคการเมืองเป็นเครื่องมือในการต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ให้กับตน

¹²ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, พรรคการเมืองและมีปัญหาพรรคการเมืองไทย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2524), หน้า 85.

¹³Fred W. Riggs, "Bureaucrats and Political Development : A Paradoxical View" in Joseph LaPalombara (ed.) Bureaucracy and Political Development (Princeton, New Jersey : Princeton University Press, 1963), p.124 อ้างถึงใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ปัญหาการพัฒนาทางการเมืองไทย, หน้า 252-253.

ต่อมาเมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำรัฐประหารยึดอำนาจจากรัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้สำเร็จในปี พ.ศ. 2500 รัฐบาลชุดใหม่ภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เปิดทางให้นักธุรกิจกับข้าราชการได้มีโอกาสดำเนินงานไปในทางที่ร่วมมือซึ่งกัน และกันมากขึ้น กล่าวคือ รัฐบาลได้ปฏิบัติความข้อมแนะนำของธนาคารโลกในการปรับนโยบาย จากตั้งเดิมซึ่งมุ่งประกอบรัฐวิสาหกิจแข่งขันกับพ่อค้าชาวจีน ไปสู่นโยบายแนวใหม่ ซึ่งมุ่งส่งเสริม การลงทุนทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ ดังนั้น ในยุคของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงได้มีการพิจารณาบทบาทและหน้าที่ทางด้าน เศรษฐกิจ ของรัฐว่ามีความมุ่งขยายงานรัฐวิสาหกิจให้สิ้นเปลืองงบประมาณแผ่นดิน แต่รัฐควรทุ่มเททรัพยากร ไปที่การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (infrastructure) เพื่อส่งเสริมความเจริญเติบโตของธุรกิจ การค้าในภาคเอกชน¹⁴

อย่างไรก็ดี ที่กล่าวไปแล้วนั้นแสดงถึงการเข้ามามีส่วนร่วมของนักธุรกิจในทาง เศรษฐกิจและการค้าเท่านั้น แต่ในทางการเมืองอาจกล่าวได้ว่าบทบาทของนักธุรกิจในฐานะ กลุ่มผลประโยชน์มิได้มีลักษณะเป็นพลวัต (dynamic) เลย ทั้งนี้ เนื่องจากในท่วงเวลาตั้งแต่ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำการปฏิวัติจนถึงเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงทางการเมืองเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 บทบาทของกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ พรรคการเมือง และสถาบันหลัก ของระบอบประชาธิปไตยอื่น ๆ ในกิจกรรมทางการเมืองได้ถูกจำกัดโดยกฎหมายหรือประกาศ คณะปฏิวัติโดยสิ้นเชิง

เหตุการณ์ทางการเมือง เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้ก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ ซึ่งส่งผลกระทบต่อทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ในมิติ ต่าง ๆ กันในเวลาต่อมาคือ

1. บทบาทของคณะทหารและข้าราชการที่ผูกขาดอำนาจทางการเมืองมาเกือบ ตลอดเวลาที่ผ่านมาได้ถูกทอนลง ประกอบกับระบบการเมืองที่เปิดกว้าง สภาพเช่นนี้เปิด

¹⁴ Girling, Thailand : Society and Politics อ้างถึงใน สุกิจ เจริญรัตนกุล, "การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในประเทศไทย นัยทางการเมืองและสังคม" การเมือง-การบริหารราชการไทย รวมบทความนักวิชาการชาวต่างประเทศ ลักษณะพื้นฐาน ทางวัฒนธรรม-สังคม-เศรษฐกิจ, หน้า 84-85.

โอกาสให้นักธุรกิจเข้ามามีบทบาทในทางการเมืองเพิ่มขึ้นโดยการตั้งพรรคการเมืองและลงสมัครรับเลือกตั้ง ทั้งนี้เพื่อความมั่นใจในการปกป้องผลประโยชน์ของตน เมื่อศักยภาพของคณะทหารและข้าราชการที่จะให้ความคุ้มครองในลักษณะการพึ่งพาแบบ เดิมลดลงไป

2. เกิดการปะทะของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมขึ้นมาหลายอัน เนื่องมาจากกลุ่มเหล่านี้ถูกกีดกันจากผู้มีอำนาจเดิมมาโดยตลอด กลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้มีความเคลื่อนไหวทางการเมืองสูง เพื่อเรียกร้องผลประโยชน์ของตน อย่างไรก็ตามลักษณะโดยทั่วไปของการเรียกร้องผลประโยชน์ยังไม่เป็นไปตามแบบแผนของประชาธิปไตย**

3. สภาพเศรษฐกิจที่ซับซ้อนและผันผวนอันเกิดจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศทำให้ผู้มีอำนาจทางการเมืองมีความจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของนักธุรกิจในการกำหนดนโยบายและมาตรการต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ จึงทำให้นักธุรกิจเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับกำหนดนโยบาย (policy-making) มากขึ้น

สภาพเช่นนี้จึงเท่ากับเปิดทางให้กลุ่มนักธุรกิจเข้ามามีบทบาททางการเมืองมากขึ้น เพราะในบรรดากลุ่มผลประโยชน์ด้วยกันแล้ว กลุ่มนักธุรกิจเป็นกลุ่มที่มีพลังทางการเมืองสูง¹⁵ พฤติกรรมที่มองเห็นได้ชัดเจน เป็นรูปธรรมคือ การจัดตั้งพรรคการเมืองลงรับเลือกตั้งและใช้เป็นบันไดไต่เต้าไปสู่ตำแหน่งรัฐมนตรี การเมืองระบบเปิดช่วงปี พ.ศ. 2516-2519 มีผลให้นักธุรกิจได้สร้างความสัมพันธ์ทางการเมืองแบบใหม่ขึ้น พรรคการเมืองที่ดั่งขึ้นใหม่ในช่วงนี้จึงเป็นพรรคของบรรดานักธุรกิจหลายพรรค ที่สำคัญคือ พรรคกิจสังคม พรรคชาติไทย และ

* เช่น กลุ่มนิสิตนักศึกษา กลุ่มกรรมกร กลุ่มชาวนาชาวจีน ฯลฯ

** การเรียกร้องหรือต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ของกลุ่ม มักกระทำโดยการเรียกร้องเอากับผู้นำทางการเมืองโดยตรง โดยวิธีการประท้วง หุยุดงาน แทนการเรียกร้องตามแบบแผนของระบอบประชาธิปไตยโดยที่เป็นไปอย่างสันติวิธี

15

สุจิต มุญงการ, การพัฒนาการเมืองไทย : ปฏิสัมพันธ์ระหว่างทหาร สถาบันทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน, หน้า 200.

ในทางด้านการส่งออกซึ่งผลประโยชน์คือ ในปี พ.ศ. 2517 สมาคมประมงได้เรียกร้องให้มีการแจกจ่ายน้ำมันในช่วงที่น้ำมันขึ้นราคา หรือสมาคมสิ่งทอในระยะเวลาเดียวกันสามารถเรียกร้องให้รัฐบาลลดภาษีสินค้าขาเข้าวัตถุดิบ ลดค่ากระแสไฟฟ้าและลดอัตราดอกเบี้ย¹⁶ หรือการที่สมาคมร้านขายยาได้คัดค้านนโยบายของกระทรวงสาธารณสุข ในปี พ.ศ. 2528 ที่บังคับให้ร้านขายยาต้องมีเภสัชกรประจำร้านตลอดเวลา เป็นต้น ซึ่งนับเป็นการแสดงความขัดแย้งอย่างเปิดเผยกับหน่วยราชการ แม้ว่าจะมีกฎหมายห้ามสมาคมการค้าเกี่ยวข้องกับการเมือง¹⁷

ในช่วงหลังจากนี้ ด้วยระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมที่เปิดกว้าง รวมทั้งนโยบายส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศของรัฐบาล จึงทำให้เกิดการขยายตัวทางด้านธุรกิจและอุตสาหกรรมอย่างกว้างขวาง ซึ่งมีผลให้ระบบเศรษฐกิจของไทยได้เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจของโลกยิ่งขึ้น เพราะประเทศไทยเป็นแหล่งผลิตสินค้าทั้งภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรมส่งออกที่สำคัญประเทศหนึ่ง

แต่ความผันผวนของเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524 ได้ส่งผลกระทบต่อประเทศไทยเป็นอย่างมาก ทำให้รายได้จากสินค้าขาออกของประเทศกระทบกระเทือนซึ่งส่งผลให้ปี พ.ศ. 2526 ที่รายได้มีลดลงเป็นครั้งแรกในรอบหลายปีที่ผ่านมา สถานการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นทำให้เกิดความยากลำบากแก่เศรษฐกิจส่วนรวมของประเทศ ดังนั้น รัฐบาลของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งเข้ามาบริหารประเทศตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 จึงมองเห็นความจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากนักธุรกิจเพื่อร่วมปรึกษาหารือและแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ เมื่อเป็นเช่นนี้บทบาทของนักธุรกิจในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองจึงเด่นชัดตั้งแต่นั้นมา

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 206-207.

¹⁷ มนตรี เจนวิทย์การ, "บทบาทของกลุ่มผลประโยชน์ที่มีต่อรัฐบาล ระบบราชการ ประชาชน และการพัฒนาประเทศ" เอกสารทางวิชาการหมายเลข 23, ศูนย์วิจัย คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528, หน้า 10.

อย่างไรก็ดีโดยแท้จริงแล้ว ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ได้มีความพยายามที่จะจัดระบบการประสานงานกันระหว่างภาครัฐบาลและเอกชนให้กระชับมากขึ้น แต่ก็ยังไม่ค่อยจะได้ผลนัก ทั้งนี้เนื่องจากทั้งสองฝ่ายยังขาดความศรัทธาและความเชื่อมั่นต่อกัน โดยฝ่ายราชการมองทางเอกชนว่าเอาแต่ประโยชน์เฉพาะกลุ่มไม่ได้คิดถึงประโยชน์ส่วนรวม นอกจากนี้ความสามารถที่จะทำงานร่วมกันยังมีไม่เพียงพอ เพราะความสามารถนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อสองฝ่ายมาหนักกำลังกันได้อย่างจริงจังเท่านั้น

จากสภาพปัญหาข้างต้นและผลสะท้อนของภาพความสัมพันธ์ในอดีตที่ไม่ค่อยจะราบรื่นนักระหว่างภาครัฐบาลและเอกชนดังกล่าว จึงเป็นมูล เหตุกระตุ้นให้ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี ได้ริเริ่มดำเนินการประสานความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐบาลและเอกชนให้เป็นระบบครบวงจร เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกันได้ดีขึ้น จึงได้ดำริจัดตั้ง "คณะกรรมการร่วมภาครัฐบาลและเอกชน เพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ" หรือชื่อย่อ ๆ ว่า "กรอ." ขึ้น โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานตามมติของที่ประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2524 กรรมการของภาครัฐบาลประกอบด้วยรัฐมนตรีฝ่ายเศรษฐกิจ ภาคเอกชนประกอบด้วยผู้แทนจาก 3 สถาบันหลักที่สำคัญคือ หอการค้าไทย สมาคมอุตสาหกรรมไทย และสมาคมธนาคารไทยเป็นกรรมการ¹⁸ "กรอ." ได้เป็นเวทีให้นักธุรกิจเอกชนได้มีส่วนเสนอแนวความคิดนโยบายในการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจต่อผู้นำรัฐบาลโดยตรงไม่ต้องผ่านพรรคการเมือง สมาคมธุรกิจต่าง ๆ ก็สามารถเสนอข้อเรียกร้องต่าง ๆ ต่อรัฐบาลโดยผ่าน "กรอ." นี้เช่นกัน ความสัมพันธ์เช่นนี้ได้ขยายตัวอย่างกว้างขวางขึ้น ดังจะเห็นได้จากเมื่อใดก็ตามที่มีการเยือนต่างประเทศของผู้นำรัฐบาล จะต้องมีการเชิญภาคเอกชนร่วมเดินทางไปด้วยเสมอ การจัดระบบ "กรอ." นี้มีข้อที่น่าสนใจคือ เป็นการสร้างระบบให้ภาคเอกชนสามารถต่อรองกับรัฐบาลได้อย่างเปิดเผย¹⁹

¹⁸

ชาคริต จุลกะเสวี, 5 ปี กรอ. ทนทางแห่งความสำเร็จของเศรษฐกิจไทย (กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2529), หน้า 9.

¹⁹

สุจิต บุญบงการ, การพัฒนาการเมืองไทย : ปฏิสัมพันธ์ระหว่างทหาร สถาบันทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน, หน้า 212-213.

จากการที่เศรษฐกิจของโลกเกิดการผันผวน และส่งผลกระทบต่อการส่งออกของสินค้าไทยทั้งทางด้านเกษตรกรรม และอุตสาหกรรมในตลาดโลก นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524 ดังกล่าวไปแล้วนั้น ทำให้รัฐบาลต้องหันมาสนใจอุตสาหกรรมท่องเที่ยว* ซึ่งมีได้ถูกกระทบกระเทือนไปด้วย โดยการสนับสนุนและส่งเสริมอย่างจริงจัง ดังคำกล่าวของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ว่า**

...นับตั้งแต่ปี 2524 เป็นต้นมา ประเทศของเราได้รับผลกระทบจากความผันผวนทางเศรษฐกิจของโลกมากที่สุด ความผันผวนที่ทำให้รายได้จากสินค้าออกของประเทศในปี 2526 ลดลงเป็นครั้งแรกในรอบหลายปีที่ผ่านมา สถานการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นทำให้เกิดความยากลำบากแก่เศรษฐกิจส่วนรวมของประเทศตลอดจนพี่น้องประชาชนของเรามากพอสมควร ผมและรัฐบาลได้พยายามทุกวิถีทางที่จะแก้ไขสถานการณ์ด้วยมาตรการต่าง ๆ หลายประการและมาตรการที่สำคัญประการหนึ่งที่เราได้นำออกมาใช้ก็คือการสนับสนุนการท่องเที่ยว ซึ่งผมเห็นว่าเป็นอุตสาหกรรมสำคัญในการเพิ่มรายได้เงินตราต่างประเทศ และเป็นอุตสาหกรรมที่สามารถกระจายรายได้ออกไปสู่ประชาชนของเราในชนบทได้พร้อม ๆ กันไปด้วย

นอกจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไม่ถูกกระทบกระเทือน อันเนื่องมาจากความผันผวนของเศรษฐกิจโลกดังกล่าว ในทางตรงกันข้ามอุตสาหกรรมประเภทนี้กลับทำรายได้เงินตราต่างประเทศเข้าประเทศเพิ่มขึ้นตามลำดับ (ตารางที่ 1) และนับตั้งแต่ปี 2525 เป็นต้นมา

* อุตสาหกรรมท่องเที่ยว เป็นที่มาของเงินตราต่างประเทศที่นักท่องเที่ยวนำมาใช้จ่ายทั้งในแง่ของการบริโภคและการซื้อบริการ จึงเป็นเสมือนหนึ่งสินค้าที่เรียกว่า สินค้าออกจำบัง (invisible export)

** พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กล่าวในคำบรรยายพิเศษเรื่อง "นโยบายของภาครัฐบาลด้านอุตสาหกรรมท่องเที่ยวปี 2531" ในการประชุมธุรกิจอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เมื่อวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2531.

ได้กลายเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้เงินตราต่างประเทศเข้าประเทศสูงกว่าอุตสาหกรรม
ประเภทส่งออกที่สำคัญ (major exports) อื่นใดทั้งหมด (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 1

แสดงรายได้จากธุรกิจท่องเที่ยว

พ.ศ. 2521 - 2530

ปี พ.ศ.	จำนวนเงิน (ล้านบาท)
2521	8,894
2522	11,232
2523	17,765
2524	21,455
2525	23,879
2526	25,050
2527	27,317
2528	31,768
2529	37,321
2530	50,024

ที่มา : 25 ปีการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และรายงานสถิติทางการท่องเที่ยว
ประจำปี 2520 และ 2530 ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ตารางที่ 2

แสดงการเปรียบเทียบรายได้เงินตราต่างประเทศ
ของอุตสาหกรรมประเภทส่งออกที่สำคัญ 10 อันดับ

ปี 2524 - 2530

ล้านบาท

ปี อันดับ	2524	2525	2526	2527	2528	2529	2530
1	ข้าว 26,367	การท่องเที่ยว 23,879	การท่องเที่ยว 25,050	การท่องเที่ยว 27,317	การท่องเที่ยว 31,768	การท่องเที่ยว 37,321	การท่องเที่ยว 50,024
2	การท่องเที่ยว 21,455	ข้าว 22,504	ข้าว 20,157	ข้าว 25,932	ผลิตภัณฑ์สิ่งทอ 23,578	ผลิตภัณฑ์สิ่งทอ 31,268	ผลิตภัณฑ์สิ่งทอ 48,555
3	มันสำปะหลัง 16,446	มันสำปะหลัง 19,869	มันสำปะหลัง 15,387	ผลิตภัณฑ์สิ่งทอ 19,155	ข้าว 22,524	ข้าว 20,315	ข้าว 22,703
4	ผลิตภัณฑ์สิ่งทอ 12,531	ผลิตภัณฑ์สิ่งทอ 14,049	ผลิตภัณฑ์สิ่งทอ 14,351	มันสำปะหลัง 16,600	มันสำปะหลัง 14,969	มันสำปะหลัง 19,068	มันสำปะหลัง 20,661
5	ยางพารา 10,840	น้ำตาล 12,933	ยางพารา 11,787	ยางพารา 13,004	ยางพารา 13,567	ยางพารา 15,116	ยางพารา 20,539
6	น้ำตาล 9,571	ยางพารา 9,490	ข้าวโพด 8,486	ข้าวโพด 10,147	แผงวงจรไฟฟ้า 8,248	แผงวงจรไฟฟ้า 12,881	แผงวงจรไฟฟ้า 15,179
7	ดีบุก 9,091	ข้าวโพด 8,330	น้ำตาล 6,338	แผงวงจรไฟฟ้า 7,352	ข้าวโพด 7,700	ข้าวโพด 9,261	อัญมณี 11,550
8	ข้าวโพด 8,349	ดีบุก 7,773	อัญมณี 6,214	อาหารกระป๋อง 6,820	อัญมณี 6,350	อัญมณี 8,150	น้ำตาล 8,573
9	แผงวงจรไฟฟ้า 6,221	แผงวงจรไฟฟ้า 5,930	แผงวงจรไฟฟ้า 5,829	อัญมณี 6,129	น้ำตาล 6,247	น้ำตาล 7,271	กุ้ง 5,749
10	อัญมณี 4,486	อัญมณี 4,671	ดีบุก 5,265	น้ำตาล 5,222	ดีบุก 5,647	กุ้ง 4,391	ข้าวโพด 3,928

ที่มา : รายได้จากการท่องเที่ยว - การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
รายได้จากสินค้าส่งออก - ธนาคารแห่งประเทศไทย

กล่าวได้ว่า การที่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้แสดงบทบาทสำคัญต่อ เศรษฐกิจของชาติ จึงทำให้อุตสาหกรรมนี้เป็นที่สนใจของทุกฝ่าย และสำหรับผู้มีอำนาจทางการเมืองซึ่งหมายถึงรัฐบาลนั้น ต่างก็ได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยกำหนดเป็นนโยบายของรัฐบาลในการแถลงต่อรัฐสภานับแต่รัฐบาลของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ในปี พ.ศ. 2518 เป็นต้นมา

จากการที่ประเทศไทยอุดมด้วยทรัพยากรทางการท่องเที่ยวอย่างสมบูรณ์ ไม่ว่าจะในด้านทรัพยากรที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติและที่เกิดขึ้นเพราะมนุษย์สร้างขึ้น รวมไปถึงถึงคุณลักษณะพิเศษทางด้านทัศนคติของประชาชนคนไทยที่มีค่อนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศในทางที่ดี ประกอบกับการส่งเสริมและสนับสนุนของรัฐบาลอย่างจริงจังและต่อเนื่อง จึงทำให้นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศหลั่งไหลเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยในอัตราที่เพิ่มขึ้นอย่างมั่นคง จากการสำรวจพบว่า อัตราการเพิ่มของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 อันเป็นยุคบุกเบิกอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของไทยจนถึงปี พ.ศ. 2530 มีอัตราเฉลี่ยร้อยละ 15.02 ต่อปี²⁰ ทำให้ประเทศไทยกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกสำหรับนักท่องเที่ยวระหว่างชาติ (international tourist) และสามารถทำรายได้เงินตราต่างประเทศในช่วงปี พ.ศ. 2503 จนถึง พ.ศ. 2530 ในอัตราเพิ่มโดยเฉลี่ย 23.28 ต่อปี²¹ ซึ่งก่อให้เกิดการขยายตัวของอุตสาหกรรมประเภทนี้ในด้านปริมาณเฉลี่ยร้อยละ 7 ต่อปี และการขยายตัวในด้านมูลค่าเฉลี่ยร้อยละ 12 ต่อปี ในระหว่างปี 2525-2529 เพิ่มขึ้นเป็นการเติบโตถึงร้อยละ 24 ในเชิงปริมาณ และร้อยละ 34 ในเชิงมูลค่า ในปี 2530²² จึงทำให้ไม่ต้องสงสัยเลยว่าได้มีการลงทุนของภาคเอกชนทางด้านอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

20

เขาวงกตแห่งสภา, "การพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว : ศึกษาเฉพาะกรณี การแก้ไขปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อ เชียงนิ เสธ" เอกสารวิจัยส่วนบุคคลในลักษณะวิชา เศรษฐกิจ, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2532, หน้า 75.

21

เรื่องเดียวกัน

22

จूरรัตน์ คงตระกูล, "การท่องเที่ยว : อุตสาหกรรมที่น่าจับตามอง" จุลสารการท่องเที่ยว (ตุลาคม 2531), หน้า 45.

อย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นการลงทุนรายใหม่ หรือการขยายการลงทุนรายเก่าในประเภทของธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวซึ่งได้แก่ บริษัทนำเที่ยว โรงแรม สถานที่พักตากอากาศ (resort) การขนส่งทางบกและทางน้ำ สินค้าของที่ระลึก การบริการ ฯลฯ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงทำให้กลุ่มของนักธุรกิจท่องเที่ยวขยายตัวออกไปอย่างรวดเร็ว และมีการก่อตั้งสมาคมของกลุ่มเป็นการเฉพาะขึ้น เช่น สมาคมไทยธุรกิจการท่องเที่ยว สมาคมโรงแรมไทย สมาคมผู้แทนจำหน่ายบัตรโดยสาร สมาคมผู้ประกอบการนำเที่ยวภายในประเทศ ฯลฯ เพื่อเป็นแกนกลางของสมาชิกในกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งการต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ของกลุ่ม

ผลดีของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่อำนวยคุณประโยชน์ในทางเศรษฐกิจดังกล่าวไปแล้ว มีส่วนทำให้นักธุรกิจท่องเที่ยวระดับผู้นำได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในทางการเมือง* และในหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง** ทั้งนี้เนื่องจากรัฐบาลมองเห็นความจำเป็นต้องพึ่งพานักธุรกิจท่องเที่ยวในแง่ของความรู้ ความชำนาญงาน และประสบการณ์ เพื่อร่วมกับกลไกของรัฐในการพัฒนาอุตสาหกรรมประเภทนี้ให้เจริญก้าวหน้า เพื่อให้เกิดผลดีต่อเศรษฐกิจของชาติ ปრაกฏการณ์เช่นนี้จึงนับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่นักธุรกิจท่องเที่ยว

*

นักธุรกิจท่องเที่ยวที่ได้รับแต่งตั้งเป็นวุฒิสมาชิกคือ นางเยาวลักษณ์ แห่งสภา อดีต นายกสมาคมไทยธุรกิจการท่องเที่ยว นายวิจิตร ฅ ระนอง นายกสมาคมธุรกิจท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ตและประธานสมาพันธ์ธุรกิจท่องเที่ยวส่วนภูมิภาค นายวารินทร์ พูนศิริวงศ์ อดีต นายกสมาคมผู้แทนจำหน่ายบัตรโดยสาร

**

นางเยาวลักษณ์ แห่งสภา อดีตนายกสมาคมไทยธุรกิจการท่องเที่ยว และนายกำพล เตชะหรวูวิจิตร อดีตนายกสมาคมโรงแรมไทย ได้รับแต่งตั้งเป็นที่ปรึกษาฝ่ายนโยบายด้านส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2531 ตามคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ 538/2531 นอกจากนี้ นางเยาวลักษณ์ แห่งสภา และนายวิจิตร ฅ ระนอง เป็นกรรมการในคณะกรรมการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในปัจจุบัน

ระดับผู้นำ* เข้ามามีบทบาททางการเมือง ซึ่งอาจโน้มนำให้รูปแบบการต่อสู้หรือการแสดงออกซึ่งผลประโยชน์ของกลุ่ม เป็นไปในทางการเมือง เพราะในระบบการเมืองแบบเปิดนี้มีความเป็นไปได้ที่การเข้ามามีบทบาททางการเมือง เพื่อแสวงหาอิทธิพลทางการเมืองในการปกป้องหรือเรียกร้องผลประโยชน์ของกลุ่ม มักเป็นวิถีทางที่นำมาซึ่งความสำเร็จมากกว่าวิถีทางอื่น และเป็นที่แน่นอนว่าการที่ขอบเขตของการลงทุนของนักธุรกิจท้องถิ่นที่ขยายตัวออกไปอย่างรวดเร็ว และต้องใช้เงินลงทุนที่สูงในโครงการใหญ่ ๆ นั้น ** นักธุรกิจท้องถิ่นจะต้องแสวงหาความมั่นคงและปลอดภัยจากสิ่งที่อาจมากระทบ ซึ่งอาจจะเป็นการที่รัฐจะออกกฎหมายมาควบคุมการดำเนินงานธุรกิจท้องถิ่นที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่กลุ่มผลประโยชน์บางกลุ่มกล่าวหาว่าอุตสาหกรรมท้องถิ่น เป็นตัวการทำลายสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติก็ดี การที่มีปัญหาทางการเสียดุลการค้าที่เข้าข่ายกีดกัน ซึ่งอาจกระทำโดยการเข้ามามีบทบาททางการเมือง ในฐานะกลุ่มผลประโยชน์ ทั้งนี้เพื่อความมั่นใจในการลงทุนเพื่อให้ได้ผลประโยชน์สูงสุดคือกำไรจากการดำเนินงานธุรกิจ

อย่างไรก็ดี บทบาทในทางการเมืองของนักธุรกิจท้องถิ่นในฐานะกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มหนึ่งในสังคม จะเป็นประการใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยบางประการที่จะเอื้ออำนวยเป็นต้นว่า ความคิดเห็นในทางการเมืองของนักธุรกิจท้องถิ่น ความเข้มแข็งและความเป็นระบบของสถาบันของกลุ่ม การเข้าถึง (access) ในกระบวนการทางการเมือง รวมถึงระบบการปกครองของไทยมีแนวโน้มเป็นประชาธิปไตย เสรีนิยม เดิมรูปแบบหรือ เป็นประชาธิปไตยแบบพหุนิยม (pluralistic) หรือไม่

* นักธุรกิจท้องถิ่นระดับผู้นำในที่นี้หมายถึงผู้ที่ดำรงตำแหน่งหรือ เคยดำรงตำแหน่งนายกสมาคม หรือกรรมการของสมาคมท้องถิ่นของภาคเอกชน

** นายจตุพร สิหนาทกฤดากร นายกสมาคมโรงแรมไทย ให้สัมภาษณ์แก่หนังสือพิมพ์เดอะ เนชั่น ฉบับประจำวันที่ 17 เมษายน 2533 ว่า การลงทุนในโครงการก่อสร้างโรงแรมชั้นหนึ่งแต่ละหน่วยนั้น จะต้องใช้เงินลงทุนไม่ต่ำกว่าพันล้านบาท

ความสำคัญของปัญหา

จากการที่ได้กล่าวไปแล้วถึงภูมิหลังและสภาพทั่วไปของปัญหาในข้างต้น จึงพอที่จะทำให้มองเห็นภาพรวมได้ชัดเจนว่า ประเทศไทยในยุคสมัยที่มีระบบการเมืองเปิด มีระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม และประกอบกับสภาพของเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เศรษฐกิจได้ก้าวขึ้นมามีบทบาทสำคัญโดยสภาพการณ์เช่นนี้จึงเท่ากับอำนวยโอกาสให้นักธุรกิจ เข้ามามีบทบาทในทางการเมืองยิ่งขึ้น เพราะการขยายตัวของเศรษฐกิจย่อม เกี่ยวพันกับ เศรษฐกิจโลกมากยิ่งขึ้นตามลำดับ ซึ่งเป็นที่แน่นอนว่าจะต้องเผชิญกับการแข่งขันทางการค้าอย่างรุนแรง ภาวะเช่นนี้จึงทำให้นักธุรกิจต้องแสวงหาหนทาง เข้ามามีบทบาทในทางการเมือง เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มอย่างมั่นใจ อาจกล่าวได้ว่ามีความจำเป็นอยู่ 2 ประการ ที่นักธุรกิจต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองคือ²³

1. ต้องการรักษาระบบเศรษฐกิจแบบ เสรีนิยม หรือทุนนิยมให้คงไว้เพื่อที่สามารถดำเนินธุรกิจได้โดยอิสระ ไม่ถูกรบงก้าโดยอิทธิพลทางการเมือง
2. ต้องการให้ธุรกิจที่ดำเนินการ เป็นอิสระแบบทุนนิยมที่เป็นอยู่ สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของการแสวงหากำไรสูงสุด ทั้งนี้โดยให้ได้รับความคุ้มครองจากการเมืองให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

สำหรับนักธุรกิจท้องถิ่นเท่านั้น จากการที่ได้กล่าวไปแล้วในข้างต้นถึงความสำคัญของอุตสาหกรรมท้องถิ่นที่มีต่อ เศรษฐกิจของชาติ ที่ทำให้รัฐบาลหันมาสนใจด้วยการส่งเสริมและสนับสนุนอุตสาหกรรมประเภทนี้อย่างจริงจัง ก่อให้เกิดการขยายตัวทางด้านการลงทุนในแขนงนี้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว จึงทำให้มีผู้ประกอบการในธุรกิจนี้เพิ่มมากขึ้น ซึ่ง

²³

ศขา (นามแฝง), "ธุรกิจกับการเมือง", ธุรกิจอุตสาหกรรม 2 (ธันวาคม 2517), หน้า 26-28, อ้างถึงในวิสุทธิ ธรรมวิริยะวงศ์ "ชนชั้นนำทางธุรกิจกับการเมืองไทย ศึกษาเฉพาะกรณีการเข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยตรง", สารนิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524).

ทำให้นักธุรกิจกลุ่มนี้ขยายตัวออกไปและมีแนวโน้มว่าจะ เป็นกลุ่มผลประโยชน์อีกกลุ่มหนึ่งที่มีความสำคัญและมีศักยภาพในทางการเมืองในอนาคตอันใกล้ จึง เป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษา เพราะเท่าที่ผ่านมายังไม่มีผู้ใดทำการศึกษาดังบทบาทยทางการเมืองของนักธุรกิจท้องถิ่น เทียบว่ามีแบบแผนและลักษณะอย่างไรในบริบท (context) ของการต่อสู้เพื่อแสดงออกหรือปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่ม

วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงบทบาทในทางการเมืองของนักธุรกิจท้องถิ่น เทียบในฐานะกลุ่มผลประโยชน์ ว่ามีมากน้อยเพียงไร และเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น
2. เพื่อศึกษาถึงบทบาทในทางการเมืองของนักธุรกิจท้องถิ่น เทียบในฐานะกลุ่มผลประโยชน์ ว่ามีแบบแผนในการแสดงออกเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มอย่างไร และสถาบันของกลุ่มมีความเข้มแข็ง มีระบบการดำเนินงาน มีการเข้าถึง (access) กระบวนการทางการเมืองในการต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มมากน้อยเพียงไร
3. เพื่อศึกษาถึงความคิดเห็นในทางการเมืองของนักธุรกิจท้องถิ่น เทียบระดับผู้นำว่าเป็นอย่างไร เพราะความคิดเห็นของนักธุรกิจท้องถิ่น เทียบระดับผู้นำอาจมีนัยต่อบทบาทในทางการเมืองของกลุ่ม

สมมุติฐานในการศึกษาวิจัย

ผู้วิจัยขอตั้งสมมุติฐานในการศึกษาวิจัยไว้ 2 ประการ คือ

1. บทบาทในทางการเมืองของนักธุรกิจท้องถิ่น เทียบในฐานะกลุ่มผลประโยชน์ยังมีไม่สูงนัก เพราะกลุ่มยังไม่เข้มแข็งพอ กลุ่มแสดงออกซึ่งบทบาทของตนได้เป็นครั้งคราว เมื่อมีเหตุการณ์มากระทบ
2. ความคิดเห็นทางการเมืองของผู้นำกลุ่มมีนัยสำคัญต่อบทบาทในทางการเมืองของกลุ่ม

ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ได้จำกัดขอบเขตการศึกษาไว้ดังต่อไปนี้คือ

1. เป็นการศึกษาถึงบทบาทในทางการเมืองของนักธุรกิจท้องถิ่น เทียบ ในฐานะ

กลุ่มผลประโยชน์ในช่วงเวลาหลังเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงทางการเมือง เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 จนถึงปัจจุบันและมุ่งศึกษาในบริบทของการต่อสู้เพื่อแสดงออกหรือปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่ม

2. ประเภทของนักธุรกิจที่ศึกษาได้แก่

2.1 ธุรกิจนำเที่ยวและธุรกิจบริการเกี่ยวกับการเดินทางท่องเที่ยว

2.2 ธุรกิจโรงแรม

3. สำหรับการศึกษาดังกล่าวนี้เห็นว่าการเมืองของนักธุรกิจท่องเที่ยวระดับผู้นำนั้น จะใช้วิธีการสัมภาษณ์โดยจะใช้ประชากรจากกลุ่มธุรกิจนำเที่ยวและธุรกิจบริการเกี่ยวกับการเดินทางท่องเที่ยว และธุรกิจโรงแรมนักท่องเที่ยวรวม 9 ราย

ระเบียบวิธีการศึกษา

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาหาข้อมูลดังนี้คือ

1. Documentary Research ซึ่งเป็นการรวบรวมและศึกษาข้อมูลในระดับทุติยภูมิ (secondary) โดยการค้นคว้าจากเอกสารและสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในองค์การหน่วยงาน และห้องสมุด

2. In-Depth Interview โดยการสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาให้ทราบถึงเรื่องราว ข้อเท็จจริง และข้อคิดเห็น ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทในทางการเมืองของนักธุรกิจท่องเที่ยวในฐานะกลุ่มผลประโยชน์อย่างลึกซึ้ง

3. Observation Research โดยการสังเกตการณ์จากการที่ผู้วิจัยได้ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในองค์การของกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองท่องเที่ยวมาเป็นเวลานาน

เนื่องจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ต้องการศึกษถึงบทบาทในทางการเมืองของนักธุรกิจท่องเที่ยวในฐานะกลุ่มผลประโยชน์ ดังนั้นประชากรในการศึกษาวิจัยจึงได้แก่กลุ่มนักธุรกิจท่องเที่ยวเป็นสำคัญ และกลุ่มตัวอย่างที่นำมาศึกษาได้แก่กลุ่มนักธุรกิจนำเที่ยวประเภทบริการจัดนำเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศท่องเที่ยวในประเทศไทย (inbound tour operators) ซึ่งเป็นสมาชิกส่วนใหญ่ของสมาคมไทยธุรกิจการท่องเที่ยว และกลุ่มนักธุรกิจโรงแรม (hoteliers) ซึ่งเป็นสมาชิกส่วนใหญ่ของสมาคมโรงแรมไทย

ข้อมูลที่ได้จากรีธีการศึกษาดังที่กล่าวแล้ว ผู้วิจัยนำมาศึกษาในลักษณะของการพรรณนาและวิเคราะห์ (Descriptive and Analytical Approach) โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ประเด็น คือ บทบาทในทางการเมืองที่แสดงออกโดยผ่านทางองค์กรของกลุ่ม และความคิดทางการเมืองของผู้นำกลุ่ม

ข้อจำกัดในการศึกษา

เนื่องจากธุรกิจในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวประกอบด้วยธุรกิจที่เกี่ยวข้องหลายประการ เช่น ธุรกิจนำเที่ยว ธุรกิจโรงแรมและที่พัก ธุรกิจการบินพาณิชย์ ธุรกิจขายของที่ระลึก ธุรกิจการขนส่งทางบกและทางเรือ ฯลฯ ธุรกิจเหล่านี้ บางกลุ่มมีสถาบันของกลุ่มอย่างเป็นทางการ เช่น สมาคมไทยธุรกิจการท่องเที่ยว สมาคมผู้แทนจำหน่ายบัตรโดยสาร สมาคมผู้ประกอบการท่องเที่ยวภายในประเทศ สมาคมโรงแรมไทย เป็นต้น ซึ่งสมาคมเหล่านี้ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ อาจมีสมาคมในลักษณะเช่นนี้ในภูมิภาคหรือจังหวัดอีกด้วย บางกลุ่มอาจยังไม่มีสถาบันของกลุ่มอย่างเป็นทางการซึ่งกระจัดกระจายอยู่ทั่วประเทศ แต่เพื่อให้การศึกษาเรื่องนี้มีขอบเขตจำกัด ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาเฉพาะนักธุรกิจท่องเที่ยวกลุ่มธุรกิจนำเที่ยวและธุรกิจโรงแรมที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (international tourist) โดยถือว่า นักธุรกิจกลุ่มนี้มีส่วนสำคัญในการได้มาซึ่งเงินตราต่างประเทศ จึงเป็นที่ยอมรับจากภาครัฐบาลและแม้ว่านักธุรกิจท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะมิบทบาทในทางการเมืองในแง่ของการแสดงออกเพื่อผลประโยชน์มากกว่ากลุ่มอื่น แต่อย่างไรก็ดี ผู้วิจัยยังคงถือว่า ผลการศึกษามีใช้เป็นการค้นพบบทบาทในทางการเมืองของนักธุรกิจท่องเที่ยวในฐานะกลุ่มผลประโยชน์ทั้งหมด

นิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อความเข้าใจศัพท์เฉพาะที่ปรากฏในการศึกษาวิจัยนี้ให้สื่อความหมายความเข้าใจอย่างเดียวกัน ผู้วิจัยจึงขอให้นิยามศัพท์เฉพาะไว้ดังนี้

1. ธุรกิจท่องเที่ยว หมายถึงธุรกิจที่จัดให้มีหรือให้บริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวภายใน และภายนอกราชอาณาจักร โดยมีค่าตอบแทน
2. นักธุรกิจท่องเที่ยว หมายถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับธุรกิจท่องเที่ยวในภาคเอกชนในที่นี้ประกอบด้วย

2.1 ธุรกิจนำเที่ยวและธุรกิจบริการเกี่ยวกับการเดินทางท่องเที่ยว

2.2 ธุรกิจโรงแรม

3. กลุ่มผลประโยชน์ หมายถึงกลุ่มทุก ๆ กลุ่ม หรือองค์การทุกองค์การในสังคม ที่แสวงหาอิทธิพลเหนือนโยบายสาธารณะตามวิถีทางที่กำหนด แต่ในขณะเดียวกันก็ปฏิเสธที่จะรับผิดชอบโดยตรงที่จะเข้ามาปกครองประเทศ กลุ่มผลประโยชน์จึงเป็นกลุ่มของผู้ร่วมทัศนคติที่ทำการเรียกร้องต่อกลุ่มอื่น ๆ ในสังคม และเมื่อใดก็ตามกลุ่มผลประโยชน์นี้กระทำการเรียกร้องข้อเสนอของตนโดยผ่านสถาบันใด ๆ ของรัฐ กลุ่มผลประโยชน์นี้ก็กลายเป็นกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง

4. การแสดงออกซึ่งผลประโยชน์ หมายถึงการที่ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มแสดงออกซึ่งข้อเรียกร้อง (demands) ต่อผู้ตัดสินใจทางการเมือง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

กลุ่มนักธุรกิจท่องเที่ยวอาจเป็นกลุ่มผลประโยชน์อีกกลุ่มหนึ่งที่มีศักยภาพทางการเมืองในอนาคต เนื่องจากธุรกิจท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศมากยิ่งขึ้นตามลำดับ เท่าที่ผ่านมายังไม่มีผู้ใดศึกษาถึงบทบาทในทางการเมืองของนักธุรกิจท่องเที่ยวในฐานะกลุ่มผลประโยชน์ ดังนั้น การศึกษานี้จึงอาจถือเป็นการศึกษาเบื้องต้นที่ทำให้ทราบถึงบทบาทในทางการเมืองของนักธุรกิจท่องเที่ยวในบริบทของการแสดงออกเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่ม ซึ่งทำให้มองเห็นภาพรวมในพฤติกรรมทางการเมืองของกลุ่ม และการศึกษานี้อาจเป็นแนวทางในการวิจัยและศึกษาค้นคว้าในขั้นต่อไป

การเสนอทวิวิจัย

การเสนอทวิวิจัย เริ่มด้วยบทที่ 1 เป็นบทนำเรื่อง กล่าวถึงสภาพทั่วไปของการเมืองไทยนับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตยเป็นต้นมา ลักษณะทั่วไปของกลุ่มผลประโยชน์และบทบาทในทางการเมืองในแง่ของการต่อสู้เพื่อปกป้องผลประโยชน์ที่ผ่านมา ผลของเหตุการณ์ทางการเมืองเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเศรษฐกิจได้ทวีความสำคัญตามลำดับและมีส่วนผลักดันให้นักธุรกิจเข้ามามีบทบาทในทางการเมืองอย่างไม่เคยมีมาก่อน จากนั้นนำเข้าสู่สภาพปัญหาของเรื่อง

ซึ่งเป็นแนวทางเข้าสู่การศึกษาริวิจัย นอกจากนี้จะกล่าวถึง วัตถุประสงค์ของการวิจัย สมมุติฐาน ขอบเขตการศึกษา ระเบียบวิธีศึกษา ข้อจำกัด นิยามศัพท์เฉพาะ และ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับในการศึกษา

บทที่ 2 กล่าวถึงขอบข่ายทางทฤษฎีและแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผลประโยชน์ เพื่อใช้เป็นกรอบความคิดในการศึกษา และการเสนอผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นข้ออ้างอิง

บทที่ 3 กล่าวถึงกลุ่มนักธุรกิจท่องเที่ยวกลุ่มต่าง ๆ ในธุรกิจท่องเที่ยวไทย ที่แบ่งออกตามลักษณะเฉพาะของธุรกิจ กล่าวถึงสมาคมของแต่ละกลุ่มซึ่งได้จัดตั้งขึ้นมาเป็น เอกเทศ เพื่อทำหน้าที่เป็นแกนนำในการปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่ม และเหตุผลในการ เลือกกลุ่มเพียง 2 กลุ่มมาทำการศึกษา คือกลุ่มของสมาคมไทยธุรกิจการท่องเที่ยว และ กลุ่มของสมาคมโรงแรมไทย และการวิเคราะห์โครงสร้างของกลุ่ม

บทที่ 4 กล่าวถึงบทบาทในทางการเมืองของกลุ่มนักธุรกิจท่องเที่ยว ที่ใช้แบบแผนและวิธีการอย่างไร ในการเรียกร้องหรือต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มในประเด็นต่าง ๆ ที่มากระทบ นอกจากนี้จะกล่าวถึงความคิดเห็นทางการเมืองของนักธุรกิจท่องเที่ยวระดับผู้นำ เพื่อวิเคราะห์หาข้อพิสูจน์ตามสมมุติฐานว่า ความคิดเห็นทางการเมืองของบุคคลเหล่านี้มีนัย ต่อบทบาทในทางการเมืองของกลุ่มหรือไม่

บทที่ 5 กล่าวถึงข้อสรุปและข้อเสนอแนะ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย